

Fehéregyháza:

az óbudai ókeresztény kápolna a Raktár-utcában

Kétszáz évig tartó kutatás — amelynek érdekében nem egyszer az egész nemzet fel-lángol buzgalmában, Budapest székesfőváros közönsége közgyűlési határozatot, az országgyűlés törvényt hoz — meddő maradt, — az Árpád sírját jelző Fehéregyházát nem talál-ták meg.

Négy évvel ezelőtt — kétszáz év meddő küzdelme után — a vak véletlen találtatta meg fáradság nélkül a szent romokat. — Nem ismerték fel. — Az isteni kegyelemből még reánk maradt romok egy részét lebont-ták, s csak később kellett újra visszara-katni, mert igen megbecsülendő régiségnek találták, — de nem ismerték fel, mint nem-zetünk legjelentősebb kegyeleti helyét.

Lapunk mult karácsonyi számától kezdő-dőleg tíz folytatásban, beható tanulmányban mutattuk ki, hogy a négy évvel ezelőtt az óbudai Raktár-utcában kiasott ókeresztény kápolna — a cella trichora — a kétszáz év óta keresett templomom, — annak a tem-plomnak a maradványa, amelyről első történetírónk Anonymus mondja, hogy a ma-gyarok megtérése után ugyanott épült, ahol egy kis patak forrása felett, — amely köme-derben folyt alá Attila király városába, — temették el 907-ben Árpád vezért, — s ugyanannak, amelynek 1015-ben Szent Ist-ván királyunk királyi kápolnájának nevezett.

A különvélemények

A megállapítás kiváló fontosságát és meg-győző voltát nyomban felismerte legkitűnőbb történettudósaink egyike, a nagy nyilvános-sággal való közlés ügyét lelkesedéssel magá-évá tette a *Magyarság*, a közélet számos ki-tűnő tagja feszült figyelemmel kísérte fejte-getésünket és tette kész, ha a tudományos világ approbálja megállapításunkat, — de ez az elismerés késik és a nemzet nagy tömege mozdulatlan megállapításunkkal szemben.

Pedig ez nem a „Magyarság”, hanem az egész *magyarság* ügye.

Erzékletlenség jele nem lehet ez a nemzeti kegyelet legmagasztosabb műtárgya iránt, — már a multban megnyilvánult hatalmas megmozdulások miatt sem —, hanem csak a várakozásé.

Ennek a várakozásnak az indokoltág lát-szatát kölcsönzi az a körülmény, hogy noha eddig cáfolat kísérlete sem, de két különvé-lemény mégis megjelent, amely közvetve kétségbe vonja megállapításunk helyességét.

Az egyik *Garády Sándor* miniszteri taná-csos ajkáról hangzott el az Országos Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat ülésén, a másik *Bátfai Szabó László* dr. törté-nettudós tollából a „Magyar Kultúra” ha-sábjain.

Ez a két különvélemény arra mutat, hogy tömör és szabatos előadásunk nem volt álta-lánosán meggyőző. Minthogy pedig a rendelkezésre álló okmányok nem valószínűsítik a megállapításunkat, hanem ugyszólván *exakt* módon igazolják, ismétlések nélkül a bizo-nyítékok kiegészítését adjuk a két különvé-lemény tökéletes cáfolata kapcsán.

Kötelességünk teszi ezt egy újabb és megrázó megismerésünk is.

Milóty István egy vezércikkében szemlé-tart a dicső magyar mult fejedelmének máig megmaradt igen kis számu csonteklyéi fe-llett és hazafias fájdalommal siratja az el-tűnt, elkallódott, elveszett sokkal nagyobb számu tetemeket.

Az elégia hangján nyugszik bele, hogy el-vegyültek a haza porába, mert a sir jeltelen volta és az évek rengetege kegyetlen nyom-vesztő.

Pedig van eset reá, midőn az idő megke-gyelmezett a sirnak s a jel is megmaradt, pusztán a megismerés késelt el.

Hol temették el Nagy Lajos anyját?

Nagy Lajos királyunknak, akinek uralko-dása alatt „magyar tenger vizében hunyt el észak, kelet, dél hulló csillaga”. Erzsébet királyné volt az édesanyja, Róbert Károly királyunk harmadik neje, Lokietek Ulászló lengyel király leánya és Kázmér herceg, utóbb lengyel király huga. Erzsébet 1300 kö-rül született s I. Károly királyunk 1320-ban vette nőül s ugyanakkor Székesfehérvárott meg is koronázták. A Zách Felicián ismeretes merénylete alkalmával Visegrádon négy

ujját veszítette el. A merénylet után Erzsébet királyné az óbudai várba költözött s az ő javára történt 1355-ben Óbuda két félre osz-tása. 1370-től — 1375-ig fia Nagy Lajos ne-vében Lengyelországot kormányozta, de 1377-ben visszatért Krakkóból Óbudára. Sok egyéb alapítása között része volt a kassai dóm építésében, de legnagyobb szerü ala-pítása a pazar fényű és remek szépségű óbudai klarissza kolostor volt. 1380-ban 80 év körül való korában halt meg.

Dlugoss lengyel történetíró azt mondja róla, hogy a budai sziget monostorában te-mették el, de már Wenzel Gusztáv történet-írónk 1857-ben megállapította, hogy a hely-megadása téves, mert a klarissza óbudai zárdájában tették örök nyugalomra. (Dlugoss: Hist. Pol. lib. X. 48. l. — Wenzel: Budai r-gesták, Magyar Történelmi Tár. 1857. IV. k. 173. l.)

Minthogy legkedvesebb alapításának lát-szik a klarissza temploma és zárdája, mert életében elhalmozta adományozásaival azt, és sörün tartózkodott benne, természetes is, hogy végrendeletében oda kívánczolt.

Ma már általános az a tudat, hogy tetemei ott porladtak.

Nem ismerték fel a kolostor romjait

Ott porladtak, de nem porladtak el 1869-ig. — Ekkor a mai Bohn-téglagyár területén, a mai Farkastorki-utnak a Bécsi-utba szögelésétől nyugatra körülbelül száz méterre egy régi templom és tartozékainak romjaira bukkantak a téglagyárnak anyagot szabaddá tevő napszámosai.

A Magyar Tudományos Akadémia ar-chaeológiai bizottsága megtekintette a rom-okat, Zsigmondy Gusztáv főmérnök felmérte és megrajzolta a romok alaprajzát, de a ro-mok valóságos mibenvoltát nem ismerték fel. Rómer Flóris vélte benne elsőnek Fehér-egyházát felismerni s Fehér Máriának is ne-vezte a régi Alba Mária nevezet szerint.

Most hosszú idő következik reá, míg a rom eljut odáig, hogy — végleg fel ne ismer-jék.

Rómer Flóris jegyzőkönyve az 1869. évről, Erdy K. jelentése ugyanerről az 1872. évről s Zsigmondy Gusztáv jelentése és rajzai az 1877. évről kéziratban maradtak. A rom-okat pedig időközben újra beföldelték.

1877-ben újlag kiássák. Lomniczy Ede enről újabb jelentést ír. Henszlmann Imre műrégészünk a szaktudós elvitathatatlán döntésével Zsigmondy rajzára „Az ősi Fehér-egyháza (Alba Mária) alaprajza” felirat helyett ráírja, hogy „Egy csucsíves stílusú tem-plom földalatti maradványai”. Ezzel a szak-beli véleményével tudományosan véglegesen el kellett volna dölnie, hogy Szent István-korabeli vagy még korábbi a templom nem lehetett s így Fehéregyháza sem lehetett.

Azonban vannak népszerűtlen igazságok. Vásárhelyi Géza az Archaeológiai Közöny-ben 1879-ben megállapítja, hogy a rom *kő-anyaga fehér* s így a rom mégiscsak lehetett *Fehéregyháza*. A lehetőséget kizáró tudomá-nyos megállapítással szemben ily argumen-tum is felmerült. Rá fogunk mutatni arra, hogy Fehéregyháza nevében a „fehér” nem is jelentett színt.

Nem tartotta vissza Wekerle Lászlót sem Henszlmann szakvéleménye és a nyolcvanas évek közepén szent meggyőződéssel állította és vitatta haláláig, hogy a Viktória téglagyár területén talált rom Fehéregyháza, noha az építkezés módjából, a templom keresztkar-zata és a zárdá egész berendezése miatt Henszlmann kétségtelenül *apácakolostort* is-mert fel benne.

És most csodálatos dolog történik meg. Sokan Wekerlének hisznek, még többen nem. De, akik nem hisznek neki, beírják az-al, hogy a rom nem Fehéregyháza, de hogy mi akkor tulajdonképpen, azzal nem törőd-nek.

Ez a rom *volt* a klarissza szépséges és híres templomának és zárdájának maradáka. Ma semmi sincs belőle, megemészttette a téglagyár.

Szétdobálták Erzsébet királyné csontjait

És most következik a megrázó momentum. A templom szentélye alatt kilenc csont-vázat és a templom körül még többet talál-tak. Azoknak a csontjait a napszámosok hordták széjjel. Vásárhelyi Géza is elvitt belőlük még 1869-ben. Midőn Wekerle László Fehéregyházát vélte a romba felismerni és hirdette azt, Török Aurél dr. egyetemi tanár megvizsgálta a Vásárhelyi Géza által elvitt csontok közül egy-néhányat és azokban női tetemek részeit ismerte fel.

Ez is bizonyíték amellett, hogy a rom a klarissza templomának romja volt. Azóta annak ismerte el *Garády Sándor* és *Némethy*

Lajos is, de egykorú okmányokból helyszíri bizonyítékot is fogunk arra szolgáltatni.

Ha pedig az a rom — aminthogy kétség-telen — a klarissza temploma volt, úgy a széthordott csontok között voltak Erzsébet királyné fennmaradt ereklyéi is.

Egy nagy magyar királynénak és még na-gyobb magyar király anyjának ereklyéi. Szakértelemmel végzett exhumálás bizonyára szolgáltatott volna nyomot a többi körül való felismerésre.

A sirhely pedig elsősorban nekünk, de másodsorban a baráti lengyel nemzetnek is zárandokhelye lehetett volna.

A kellő időben való fel nem ismerés *majd-nem* Fehéregyháza teljes pusztulását és egy nemzeti ereklye *valóságos* elkallódását okozta, ugyszólván napjainkban, szemünk láttára, annak ellenére, hogy minden a meg-ismeréshez elégséges bizonyíték rendelkezésre állott.

Indokolt a közöny Fehéregyháza és Árpád sirja kérdésében? Nyugodt lélekkel nyugha-tunk meg abban, hogy Árpád fejedelem hamvai már elvegyültek a haza porában? Most, hogy az egyetlen magyar alapítá-szerzet, a pálos atyáink hazatértek, nem idő-szerű-e a Mátyás király alapította óbudai pá-los kolostor romjainak feltárása? Ha Ano-nymus kömedre Árpád sirjának közeli jele és bizonyítéka, nem érdemes azt felkutatni, most, amikor még könnyen lehet? De nem érdekes az még mint római emlék is? Óbuda két királyi vára is közömbös volna?

Avagy várjunk addig, míg utólag bizonyít-ható lesz, hogy ma még megmenthet3 lett volna maradáka?

Cicero szavaival kiáltok fel: Videant con-sules, ne quid respublica detrimenti capiat! — Vigyázzanak a consulok, nehogy az állam kárt szenvedjen!

A közönyt alátámasztó különvélemények cáfolata kötelességünk, Fehéregyháza meg-



világhírű gyártmányai

Apünkösdi ünnepek után gyönyörű uj-donságokkal várom hűséges vevőimet

NEUMAN LÁSZLÓ

RÁKOCZI-UT 64

Régebben a Calvin-téren

találását a különvélemények cáfolata közben térképekkel, okmányokkal *exakt* módon iga-zolni fogjuk, azok előtt is, kiket tanulná-nyunk eddig nem győzött meg.

Ez rajtunk áll, a többire... Videant con-sules!

Gatterer Ferenc.

Mindenütt kapható!

államsorslegy

Egész P 3.— Fél P 1.50

Főnyeremény 40.000 pengő

Húzás már június 6-án.